

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Vladimir Vuletić*

Jelena Pešić**

**Utjecaj
migrantske
krize na lokalne
zajednice
u Srbiji i na
mogućnosti
za integraciju
migrantske
populacije**

* Prof.dr.sc. Vladimir Vuletić, Filozofski fakultet u Beogradu.
E-MAIL: vlada.vuletic@gmail.com

** Doc. dr.sc. Jelena Pešić, Filozofski fakultet u Beogradu.
E-MAIL: pesicj@gmail.com

SAŽETAK: Tekst predstavlja nalaze istraživanja građana, predstavnika civilnog sektora i predstavnika lokalne samouprave u sedam općina u Srbiji (na jugu i sjeveru), u čijem se fokusu nalaze stavovi prema migrantskoj populaciji i mogućnostima njihove integracije u slučaju trajnog naseljavanja. Pri odabiru općina uključenih u istraživanje, osnovni kriterij je bio da se radi o onim lokalnim sredinama koje su bile pogođene “migrantskom krizom”, odnosno koje su se nalazile na tzv. Balkanskoj migrantskoj ruti. Osnovna istraživačka metoda koja je korištena jest ispitivanje stavova i mišljenja u okviru fokus grupa. Dimenzije koje su nas posebno interesirale bile su: opći stavovi o migrantima, razlike koje se mogu izdvojiti u stavovima prema migrantima s obzirom na specifična obilježja, stavovi o mogućnostima ekonomske, kulturne i socijalne integracije migranata i percepcija razvojnih potencijala koje bi donijelo naseljavanje migranata. U fokusu su bile dvije poredbene dimenzije: južne naspram sjevernih općina i građanstvo naspram predstavnika lokalnih vlasti i administracije.

KLJUČNE RIJEČI: migrantska kriza, izbjeglice, migranti, integracija, jug, sjever.

Teorijsko/kontekstualni okvir analize

Zivimo u svijetu paradoksa. Jedan od njih odnosi se na sve veću kontrolu i ograničavanje mobilnosti ljudi u vrijeme sve intenzivnijeg povezivanja tržišta i liberalizacije financijskih i trgovinskih tokova. O vezi globalizacije i migracija postoji bogata literatura (Kahanec & Zimmermann, 2008; Li, 2008; Borjas, 2015, itd.). No, za nas je posebno značajno da usprkos različitim preprekama, migracije ne jenjavaju što svjedoči, kako ističe Kelley, o nespojivosti restriktivnih pristupa u situaciji kada ostali ekonomski, politički i kulturni tokovi postaju sve više liberalizirani (Kelley, 2009).

Posljednji veliki val migracija koji je “zapljusnuo” Europu tijekom 2015. godine na prvi pogled nije bio ekonomske prirode, već se odnosio na prisilne migracije iz ratom zahvaćenih područja Bliskog istoka, prije svega Sirije i Iraka. Međutim, činjenica da se tom toku ljudi u velikoj mjeri priključio značajan broj migranata iz drugih zemalja Azije i Afrike koje nisu pogođene ratom, kao i činjenica da većina izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja na svoj put ka EU nije pošla neposredno iz Sirije i Iraka, već iz kampova za prihvat izbjeglica u Turskoj i drugim zemljama u kojima su proveli izvjesno vrijeme, svjedoči da ove migracije, osim humanitarne, imaju dominantu ekonomsku komponentu. Na kraju o tome svjedoči i činjenica da su migranti imali vrlo jasno određene krajnje destinacije svog puta u koje se nisu ubrajale tranzitne balkanske zemlje.

Iz tog razloga, pristup u ovom tekstu oslanja se na znanja koja nisu isključivo ni specifično vezana za prisilne migracije, kao što je to bio slučaj na Balkanu krajem prošlog stoljeća, gdje je prisilni karakter migracija proizlazio iz činjenice da su one bile izravna posljedica, prije svega, ratova na prostoru bivše Jugoslavije (Hovy, 2011; Vanderburie, 2011).

Migracije na koje se odnosi ovaj tekst povezane su sa geopolitičkim i ekonomskim promjenama koje su stvorile nova migracijska čvorišta u Europi, na Bliskom Istoku i Aziji (Mathias and de Haas, 2014). Te promjene dovele su do toga da ključne odrednice aktualnih međunarodnih migracija treba tražiti u razinama razvijenosti (Kelly, 2009) i nejednakostima koje proizlaze iz nove globalne podjele rada (Castells, 1998), kao i privlačnosti globalnih gradova koji su ujedno i globalni centri moći (Sassen, 2002). Posebno je važno istaknuti da, suprotno predviđanjima zasnovanih na dominantnoj neoklasičnoj ekonomskoj teoriji, migranti prate tokove kapitala (de Haas, 2008).

Iz tog razloga nesumnjivo je da smanjenje poticaja za migracije na dugi rok leži u smanjenju socijalnih razlika i približavanju globalnih ekonomskih uvjeta, ali s obzirom da je riječ o dugoročnoj projek-

ciji, ona nije od velike koristi za razumijevanje aktualnih problema (Kelly, 2009).

Ključni problem, kako ga mi vidimo u ovom tekstu, je integracija migranata u novu sredinu (makar ona bila i privremena). Kako smatra Rudolfo de la Garza, nekada je ključna rasprava oko migracija bila usredotočena na rasne probleme. Iako taj faktor nije potpuno nestao, on je danas u drugom planu, a u prvom planu su politička pitanja, kao što je prijetnja od terorizma, i ekonomska pitanja proizašla iz posljedica globalizacije, kao što je pritisak na smanjivanje zarada zaposlenih u zemljama prihvata (de la Garza, 2006). U slučaju Europe i Balkana trebalo bi dodati i vjersku različitost koja predstavlja najvažniji kulturni faktor koji određuje mogućnosti integracije.

Dosadašnji neuspjesi u integraciji migranata upućuju na potrebu promjene politike i pogleda na migrantsko pitanje, koje je posljednjih desetljeća bilo shvaćeno prvenstveno kao problem koji treba rješavati (Papadopoulos, 2011.) Sekuritizacija ovog pitanja nije, međutim, riješila taj problem. Ono mora biti shvaćeno prije svega kao socio-ekonomsko, a ne kao pitanje nacionalne sigurnosti. Tek u tom slučaju, i tek iz te perspektive, postaje jasno da su zatvaranje i militarizacija granica samo privremena rješenja, a kratkotrajni uspjesi tek Pirove pobjede koje suštinski ne mogu riješiti problem koji u svojoj osnovi nije sigurnosni, ni po uzrocima ni po posljedicama. Migracije utječu na sve aspekte društva počevši od demografskih, preko ekonomskih i kulturnih do političkih, među koje se svakako ubrajaju i unutarnji sukobi (de la Garza, 2011).

Isključivo inzistiranje na priči o poštivanju ljudskih prava, toleranciji i jačanju zakona jesu važni aspekti integracijske politike, ali sami po sebi ne mogu riješiti problem izazvan gubitkom radnih mjesta uslijed porasta broja migranata, što neminovno povećava stupanj netrpeljivosti, pa i neprijateljstva prema migrantima. Implikacija ovakvog pristupa je usmjeravanje pozornosti na ekonomsku i socijalnu dobit nacije od migratornih tokova. Svakako, u slučaju balkanskih zemalja potrebno je da se ovaj aspekt stavi u kontekst međunarodne suradnje i odnosa koji Europska unija ima prema ovom pitanju, ali i činjenice da je Balkan, kao kulturno, politički i ekonomski vrlo heterogeno područje iz različitih razloga (prisilne migracije, lažni azilanti – uglavnom Romi, ekonomska nerazvijenost, raširenost i razrađenost tokova krijumčarenja), do nedavno bio percipiran kao izvor migrantskih tokova ka Europi (Papadopoulos, 2007).

Ciljevi istraživanja

Predmet ovog rada jest prikaz i analiza rezultata istraživanja ciljane populacije Srbije o mogućnostima i preprekama za integraciju migra-

nata sa Bliskog Istoka i iz Sjeverne Afrike u Srbiji. Osnovni cilj istraživanja je bio da se ispituju stavovi građana, predstavnika nevladinog sektora i predstavnika lokalnih vlasti u sedam pograničnih općina u Srbiji.

Radi ostvarenja osnovnog cilja, provedeno je ispitivanje općih stavova građana prema migrantima, kao i od čimbenika koji mogu utjecati na te stavove (posebno nas je zanimala razlika u stavovima između predstavnika lokalnih vlasti i građana, te razlika koja se javlja na relaciji sjever-jug, a koja uključuje i brojne druge faktore, kao što su razina ekonomskog razvoja, multietnički karakter lokalne zajednice, povijesno iskustvo suživota s drugim kulturama, itd.). Pitanje integracije analizirano je kroz različite dimenzije koje ovaj proces obuhvaća: 1. kulturnu integraciju, 2. ekonomsku integraciju, 3. integraciju u okvire obrazovnog i zdravstvenog sustava, te sustava socijalne zaštite, 4. poželjne oblike razmještaja migrantskog stanovništva. Istraživanje je u svakoj od tih dimenzija nastojalo prepoznati prepreke i mogućnosti da se integracija uspješno realizira. Posebno pitanje u okviru ovog istraživanja odnosilo se na to vide li građani mogućnost da migranti utječu na promjenu ekonomske situacije u zemlji.

Metodološke napomene i uzorak

Kao najprimjereniji način za realizaciju ovih ciljeva odabrana je metoda dubinskog grupnog intervjua (fokus grupe). Istaživanje je provedeno u četiri takve grupe. Dvije su obuhvatile ispitanike iz četiri općine na jugoistoku Srbije (Vranje, Bujanovac, Preševo i Dimitrovgrad), a dvije iz tri općine na sjeveru Srbije (Kanjiža, Subotica i Šid) kroz koje je tijekom prošlogodišnje migrantske krize prošao najveći broj migranata. Jednu fokus grupu, u južnim općinama, činili su predstavnici građana i civilnog društva, a drugu predstavnici lokalnih samouprava. Na isti način su formirane i dvije grupe u sjevernim općinama. Socio-demografska struktura svake od fokus grupa prikazana je u Tablici 1.

TABLICA 1. Socio-demografske karakteristike sudionika u fokus grupama

Fokus grupa		Gradani i civilni sektor: jugoistočne općine	Lokalne samouprave: jugoistočne općine	Gradani i civilni sektor: sjeverne općine	Lokalne samouprave: sjeverne općine
Broj sudionika		11	11	9	9
Rodna struktura	Muškarci	5	6	4	5
	Žene	2	5	5	4
Starosna struktura	20-29	5	2	3	-
	30-39	4	5	2	-
	40-49	4	4	1	4
	50-59	-	-	3	5
Nacionalna pripadnost	Albanska	4	2	-	-
	Mađarska	-	-	4	1
	Srpska	7	9	5	8
Obrazovanje	Srednje	3	1	3	1
	Visoko	8	10	6	8
Pozicija	Predstavnici lokalnih NVO	4	-	2	-
	Gradani	6	-	7	-
	Predstavnici vjerskih zajednica	1	-	-	-
	Predstavnici lokalne samouprave	-	4	-	2
	Predstavnici Crvenog križa	-	2	-	4
	Predstavnici lokalnih centara za socijalni rad	-	3	-	-
	Lokalni predstavnici Povjerenstva za izbjeglice	-	1	-	1
	Lokani sindikalni predstavnici	-	1	-	1
	Predstavnici lokalnih policijskih uprava	-	-	-	1
Općina	Vranje	3	3	-	-
	Preševo	4	2	-	-
	Bujanovac	1	2	-	-
	Dimitrovgrad	3	4	-	-
	Kanjžža	-	-	4	2
	Subotica	-	-	3	2
	Šid	-	-	2	5

Treba napomenuti da fokus grupe, naravno, ne predstavljaju stanovništvo navedenih općina, već dijelove stanovništva koji imaju značajan utjecaj na formiranje stavova javnosti o pitanju migracija u analiziranim lokalnim sredinama. Pored toga, riječ je o osobama koje su zbog funkcija koje obavljaju elokventnije i obrazovanije od prosjeka stanovništva tih općina. Također, treba napomenuti i to da u fokus grupama sudionici imaju tendenciju davati društveno poželjne odgovore (Stodel, 2015), te otuda njihovi stavovi ne izražavaju nužno mišljenje cjelokupne populacije. Ipak, iskazi naših sugovornika vrijedni su jer ukazuju na glavne pravce razmišljanja i argumentaciju koja se javlja i na razini populacije.

Fokus grupe dale su obilje materijala. Riječ je o verbalnim sadržajima, ali i utiscima koji su plod neverbalne komunikacije u grupi. Zapravo, dio bitnih zaključaka baziran je na onome što nije izrečeno, ali je *visjelo u zraku* tijekom rada sa fokus grupama. Upravo iz tog razloga, fokus grupe su snimane tako da su video i tonski zapis bili od velike koristi tijekom analize.

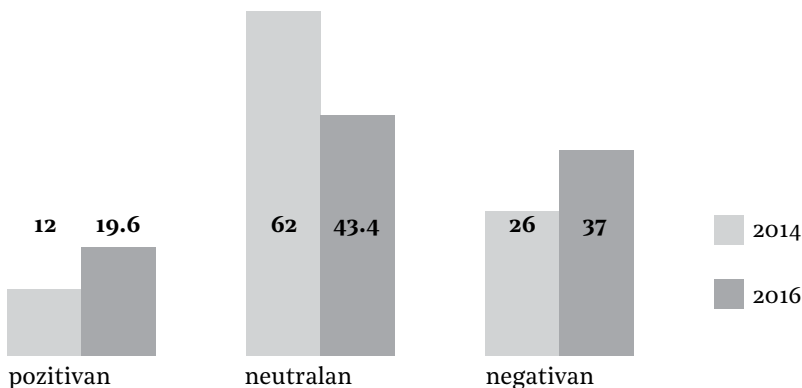
Rezultati istraživanja

Opći stavovi prema migrantima

Usporedbom dosadašnjih kvantitativnih istraživanja opće populacije (koja su provedena u dvogodišnjem vremenskom intervalu), pokazuje se da u Srbiji prevladava neutralan stav prema migrantima, ali da usporedno sa povećanjem priljeva migranata dolazi do jasnije diferencijacije na one koji imaju generalno pozitivan, odnosno negativan stav (Grafikon 1).

GRAFIKON 1: Usporedni prikaz istraživanja UNDP iz 2016 (Galup) i UNHCR iz 2014 (Cesid)

Izvor: UNHCR/Cesid, 2014; UNDP/Galup, 2016.

Na prvi pogled, ta diferencijacija ukazuje na porast udjela onih koji imaju negativan stav. Otuda rezultati posljednjeg istraživanja UNDP/Galup iz 2016. upućuju na zaključak da je, usprkos većinskom neutralnom mišljenju o migrantima, rezultat u cjelini ipak negativan. Međutim, pažljivijim promatranjem iz drugog kuta pokazuje se da je tijekom protekle dvije godine udio onih koji imaju pozitivan stav prema migrantima snažnije rastao od onih koji imaju negativan stav. Njihov broj je, naime, porastao za 63.3%, a broj onih koji imaju negativan stav za 42.3%. To se samo dijelom može objasniti nižom polaznom osnovom onih koji su imali pozitivan stav.

Dosadašnje analize ukazuju na različite faktore koji mogu utjecati na stav prema migrantima. Ovdje je navedeno nekoliko zaključaka do kojih se došlo na osnovu postojećih istraživanja u Srbiji:

- 1) Indiferentnost prema migrantima uvjetovana je nepostojanjem osobnog kontakta sa tražiteljima azila, ali i time što su ispitanici u najvećoj mjeri okrenuti svojim problemima, bez mnogo sluha za ono kroz što prolaze ugrožene grupe u Srbiji (UNHCR/Cesid, 2014).
- 2) Što je osobni kontakt sa migrantima izravniji, mišljenje o migrantima je pozitivnije (UNDP/Galup, 2016).
- 3) Negativnije mišljenje imaju građani koji žive u općinama kroz koje je prošao veći broj migranata, odnosno u kojima postoje prihvatni centri (UNHCR/Cesid, 2014).
- 4) Pozitivniji stav imaju građani u općinama sa većinskim muslimanskim stanovništvom (UNHCR/Cesid, 2014; UNDP/Galup, 2016).

Sudeći prema navedenim nalazima, pretežno neutralan stav prema migrantima uvjetovan je zaokupljenošću građana osobnim problemima, među kojima dominira ekonomska depriviranost,¹ što se može smatrati osnovnim razlogom zbog koga odnos prema migrantima u svijesti građana ima trećerazredni značaj. Značajan priljev migranata povećava osjećaj ugroženosti, posebno u situaciji kada predodžbu o njima formiraju mediji i pojedinci/grupacije koji u značajnoj mjeri utječu na formiranje dominantnih diskursa u javnom mnijenju, a ne neposredno osobno iskustvo.

Kao argument u prilog posljednjoj tezi svjedoči nalaz našeg istraživanja. Naime, iskazi osoba koje su u općini Šid bile zadužene za prihvata i brigu o izbjeglicama svjedoči da, usprkos velikom broju migranata koji su prošli kroz tu općinu, nakon što je Mađarska 19. rujna 2015. godine zatvorila granicu i time preusjmerila izbeglički tok ka Hrvatskoj, građani te općine uopće nisu bili u kontaktu s njima. S

1 U tom smislu indikativan je nalaz iz UNDP/Galup istraživanja da čak 60% građana Srbije svoj standard ocjenjuje kao "uglavnom ili vrlo loš".

druge strane, UNDP/Galupovo istraživanje populacije (koje je provedeno svega tri mjeseca prije našeg istraživanja) pokazalo je da je najnegativniji odnos prema migrantima zabilježen upravo u toj općini. Više od ¾ građana ove općine (82.3%) ima negativan ili vrlo negativan stav prema migrantima. Također, to je općina koja prema istom istraživanju ima nadprosječno visok stupanj ekonomske depriviranosti stanovništva (i koja, istovremeno, gotovo da nema stanovništvo muslimanske vjeroispovijesti koje bi moglo ojačati pozitivan stav).

Asocijacije

U nastojanju da otkrijemo opće predodžbe i stavove prema migrantima, od sudionika u fokus grupama tražili smo da verbaliziraju prve asocijacije na riječ migrant. Pokazalo se da postoji značajna razlika u svijesti građana na jugu i sjeveru Srbije, kao i između građana i predstavnika lokalne samouprave.

Naime, kod građana na jugu Srbije dominantne asocijacije na riječ migrant povezane su sa emotivnim oblicima percepcije, kao što su “muka”, tuga”, “rat”, dok na sjeveru dominiraju racionalni i vrijednosno neutralni pojmovi kao što su “preseljenje” i “avanturist”. No, istovremeno treba istaknuti da kod ljudi na sjeveru koji imaju osobno iskustvo izbjeglištva dominira visok stupanj empatije. Tako jedna ispitanica kao asocijaciju na riječ migrant kaže: “*Vidim sebe, jer sam izbjeglica iz xxxxxxxx*” (sjever, građanka).

Ovdje je važno napomenuti da su kod građana na jugu zabilježene još neke asocijacije kao što su: “kolonijalizam”, “gubitak identiteta”, “iskorjenjivanje” (odnosno “odvajanje od mjesta u kojem živiš”), “papirologija”. Ove asocijacije su interesantne jer se javljaju i kao izraz specifične empatije koja podrazumijeva uživanje u poziciju drugog učitavanjem vlastitog straha da bi oni sami mogli biti izmješteni uslijed kolonizacije migranata, čime bi i njihov identitet bio izgubljen. O ovom problemu bit će još riječi u dijelu o integraciji.

Sasvim drugačije asocijacije i na sjeveru i na jugu imaju predstavnici lokalne samouprave. Posebno je interesantno što se u njihovim asocijacijama javlja riječ “problem”, koja svjedoči o specifičnoj perspektivi osoba koje imaju konkretne zadatke koje treba rješavati.

Najvažniji nalaz analize asocijacija jest da postoji značajna razlika u doživljaju migranata. Južnjaci situaciju doživljavaju mnogo emotivnije, što istovremeno sugerira da su podložniji manipulaciji i iracionalnim predodžbama i strahovima. Na sjeveru je pristup racionalniji, ali samim tim i hladniji u pogledu odnosa prema migrantima.

Stavovi o sličnostima i razlikama među migrantima

Već je u prethodnom dijelu spomenuto da primarno izbjegličko iskustvo ima značajnog utjecaja na osnovni stav o migrantima. Postavlja se pitanje mogu li i neke druge karakteristike utjecati na stavove građana prema migrantima?

Migranti vs. izbjeglice

U izvještavanju o izbjegličkom pitanju, posebno u razdoblju pred zatvaranje takozvane Balkanske rute, mediji su inzistirali na razlici između tzv. ekonomskih migranata i izbjeglica. Osnovna ideja bila je da se isticanjem te razlike opravda zabrana ulaska ekonomskim migrantima u Europsku uniju i time smanji broj osoba koje ulaze u zemlje Unije.

Ovo podvajanje izazvalo je reakciju, u prvom redu, nevladinih organizacija koje su tvrdile da nema bitne razlike između ekonomskih migranata koji bježe od gladi i izbjeglica koje bježe od rata, jer se u oba slučaja radi o egzistencijalnoj ugroženosti.

Istraživanje je pokazalo da građani, prvo, ovu razliku prepoznaju i, drugo, da joj daju i specifična lokalna obilježja. Iz tog razloga moguće je prepoznati tri različita gledišta:

1. Prvo, najmanje zastupljeno, je stajalište da nema razlike između migranata i izbjeglica (*"Ljudi su ljudi"*, građanin, jug);
2. Suprotno tome, dominantno gledište ispitanika, kako na sjeveru tako i na jugu Srbije, jest da izbjeglice moraju napustiti svoj dom, dok migranti to čine svojevrijedno u potrazi za boljim životom. Jedan ispitanik sa sjevera je tu razliku izrazio na sljedeći način: *"Izbjeglja je netko tko bježi, a migrant je netko tko se seli, ali ne bježi"* (građanin, sjever). Slično razmišljanje izražavaju i ispitanici s juga: *"Izbjeglja bježi da izbjegne muku, migrant traži bolji život"* (predstavnik lokalne uprave, jug); *"Migrant traži bolji život koji ne može naći u svojoj zemlji. Izbjeglja traži sigurnost"* (predstavnik centra za socijalni rad, jug).
3. Konačno, posljednju kategoriju čine oni građani koji ovu razliku vide između migranata kao osobe koja s Bliskog istoka i Afrike prolazi kroz Srbiju na putu ka EU i izbjeglica koje su se iz bivših jugoslavenskih republika doselile u Srbiju s namjerom da ovdje trajno ostanu. Sudionici fokus grupa na slijedeći su način argumentirali ovo stajalište: *"Velika je razlika. Izbjeglja je naš čovjek koji gleda da li da se vrati kući ili da ostane ovdje, a migrant je u tranzitu, ide u drugu zemlju"* (građanka, jug); *"Izbjeglja ... su naši Srbi. Svi znamo pod kakvim su okolnostima došli. Osjećali smo obavezu i ono ljudsko u sebi, bili smo svjesni da će duže ostati ovdje jer*

nemaju gdje drugdje. Kad pričamo o ovim drugima (migrantima) mi znamo da su oni u tranzitu” (predstavnik lokalne uprave, jug).

Navedeni nalazi svjedoče o tome da ispitanici prave razliku između izbjeglica i migranata. Termin “migrant” kod njih izaziva slabiji emotivni naboj. On se odnosi ili na osobe koja se sele radi poboljšanja kvalitete života, ili pak na ljude koji se nalaze u kratkotrajnom tranzitu kroz Srbiju. U oba slučaja očigledna je emotivna distanca u odnosu na njih, odnosno odsustvo humanitarne perspektive. Kada je, s druge strane, riječ o izbjeglicama očigledan je veći stupanj emotivnog uživanja i poistovjećivanja, bilo da je riječ o identifikaciji na razini ljudskog roda – “*svi smo mi ljudi*”, ili nacije – “*naši Srbi*”. Drugim riječima, percepcija i označavanje migranta kao izbjeglica daje više šansi da ih građani prihvate sa simpatijama. Pri tome, dobiveni nalaz vrijedi i za sjeverne i za južne općine, s tim da je vezivanje termina izbjeglica za prognane iz bivših jugoslavenskih republika češće kod općinskih službenika s juga i građana sa sjevera.

Izbjeglice iz bivše Jugoslavije vs. izbjeglice s Bliskog istoka

Kada je riječ o odnosu prema sadašnjim izbjeglicama i izbjeglicama koji su krajem prošlog stoljeća došli u Srbiju iz bivših jugoslavenskih republika, odmah se uočava da postoje dva pristupa:

1. Prvi pristup karakterističan je za one koji su i sami bili izbjeglice. Oni se lako identificiraju sa sadašnjim izbjeglicama i sama težina izbjegličke situacije u njihovim očima briše svaku drugu razliku.
2. Nasuprot njima, većina građana uočava razlike koje se, s jedne strane, tiču spomenute činjenice da sadašnje izbjeglice samo prolaze kroz Srbiju, dok su nekadašnje dolazile sa namjerom da ostanu. U tom smislu pojedini ispitanici govorili su o unutarnjim i vanjskim migracijama. Karakterističan je sljedeći iskaz: “*Naš zakon razlikuje unutarnje i vanjske migrante, ako mislite na ove azilante, oni su vanjski*” (predstavnik lokalne samouprave, jug).

S druge strane, ispitanici ističu fizičke i kulturne razlike koje sadašnje izbjeglice razlikuju od domicilnog stanovništva, što nije bio slučaj prije dvadeset godina. Ilustracije radi mogu se navesti sljedeći iskazi: “*Svaki naš građanin prepoznaje vanjske migrante po vanjskim obilježjima*” (građanin, jug); “*Razlika je u vjeri. Nekada su bili kršćani, a ovi imaju drugu vjeru, kulturu*” (predstavnik lokalne samouprave, jug).

Osnovni zaključak je da većina ispitanika pravi značajnu razliku između sadašnjih migranata i ljudi koji su devedesetih godina došli iz

bivših jugoslavenskih republika. Zapravo, samo je dvoje ispitanika koji nisu inzistirali na datoj distinkciji, i to žena koja je i sama imala izbjegličko iskustvo i muškarac koji je iznio stav - koji nije podržan od većine - da sadašnje migrante “*doživljavamo (ih) kao nama sličan narod koji ima istu tragediju kao i mi.*”

To jasno svjedoči o distanci prema sadašnjim migrantima. Zajedničko osobno ili kolektivno izbjegličko iskustvo jača solidarnost sa migrantima, ali postoji mnogo drugih faktora koji tu solidarnost dovode u pitanje.

Sirijci vs. Afganistanci

Na kraju ovog dijela treba ukazati na još nekoliko značajanih faktora koji utječu na stav građana prema izbjeglicama. Riječ je o zemlji podrijetla, imovinskom stanju i obiteljskom statusu.

Izbjeglice iz Sirije imaju poseban status u očima ispitanika. Oni su percipirani kao obrazovani, kulturni i liberalni. Drugim riječima, ispitanici ih doživljavaju kao civilizacijski naprednije u odnosu na domaćinsko stanovništvo. Pored toga, ističe se da su mnogi Sirijci studirali u Beogradu pa se i na taj način prepoznaje bliskost s njima. S druge strane, najlošiji imidž imaju Afganistanci, koje ispitanici dominantno percipiraju kao nepismene i necivilizirane. Ta razlika se podupire i uvidom ispitanika koji su radili na prihvatu izbjeglica da se ove dvije grupe i same nastoje međusobno distancirati. Evo nekoliko ilustrativnih iskaza: “*Moramo praviti razliku između njih. Sirijci su super, a Afganistanci ne znaju što je struja* (predstavica lokalne samouprave, jug); “*Ovi iz Sirije su liberalniji*” (građanin, sjever); “*Sirijci su vrlo kulturni*” (predstavnik lokalne samouprave, sjever); “*Ali ima ovih drugih iz Afganistana koji dolaze iz rurala bez uređene države, izvan svih civilizacija*” (predstavnik lokalne samouprave, jug).

Ove nacionalne razlike povezuju se i sa drugim razlikama, pa se ističe da Sirijci i Iračani najčešće putuju sa obiteljima, a Afganistanci samostalno. Tako jedan ispitanik navodi: “*Iz Iraka su isto obitelji. Ti koji su prolazili išli su obiteljski i to su sasvim normalni ljudi. A ovi iz Afganistana su mladi i nepismeni*” (građanin, sjever). Pored toga, zabilježena je i česta percepcija da su Sirijci koji su prošli kroz istraživane općine u prvim valovima bili boljeg imovinskog stanja, dok su Afganistanci i migranti iz Sirije koji su kasnije dolazili uglavnom bili slabijeg imovinskog stanja. Upravo su velike socijalne razlike među migrantima ostavile dojam na ispitanike iz sjevernih općina, kod kojih su migranti boljeg imovinskog stanja najčešće izazivali podozrenje.

Zabilježene razlike bitno utječu na percepciju mogućnosti integracije migranata. Naime, kao poželjnije kategorije za eventualnu integraciju percipiraju se Sirijci, kao i migranti koji putuju sa svojim

obiteljima ili ljudi boljeg materijalnog položaja. Manje poželjni su Afganistanci, posebno ako su mladi i bez obitelji. No, istovremeno postoji izražena bojazan da upravo oni koji su poželjniji ne žele ostati u Srbiji.

Humanitarni vs. sigurnosni aspekt migrantske krize

Medijski napisi koji su pratili valove migracija kroz Srbiju i regiju u značajnoj su mjeri utjecali na percepciju građana o migrantima. Okvir u kojem se oslikavalo ovo pitanje podrazumijevao je relativno širok dijapazon stajališta, koja su iskazivana u rasponu od podrške i izazivanja osjećaja sažaljenja prema unesrećenim ljudima do ukazivanja na mnoge sigurnosne ugroze koje na različite načine mogu ugroziti domicilno stanovništvo. S obzirom na različite javnomnijijske diskurse koji su se izdvojili tijekom trajanja "migrantske krize", zanimalo nas je u kojoj mjeri je sigurnosni, a u kojoj mjeri humanitarni aspekt prisutan u svijesti građana i ljudi koji su se bavili zbrinjavanjem migranata na općinskoj razini.

Rezultati istraživanja ukazuju na prisustvo oba aspekta. Naime, aktivisti civilnog društva uglavnom ističu humanitarni aspekt, dok su percepcije građana obojene i jednim i drugim aspektom tumačenja krize, koji se, najčešće, isprepliću. O tome najbolje svjedoči sljedeći iskaz: *"Ne možemo zatvoriti oči da dio njih ide s nekom namjerom. Ali većina je stvarno pobjegla zbog problema. Osjećaji su pomalo pomiješani"* (građanka, sjever).

Ispitanici ističu različite javnomnijijske diskurse koji su pratili migrantski tok, a koji su djelomično ili u potpunosti utjecali i na njihove percepcije. Kada je riječ o sigurnosnom aspektu, u početnim valovima migracija dominantno je bio prisutan diskurs koji je u fokusu imao zdravstveno-higijensku sigurnost, dok je u kasnijim fazama dominantno bio prisutan uobičajeni sigurnosni aspekt.

Na sjeveru su se sigurnosni rizici percipirali, prije svega kroz zdravstveno-higijenski, a u nešto manjoj mjeri i kroz uobičajeni sigurnosni aspekt. Ispitanici svjedoče o tome da su u medijima i u neformalnoj komunikaciji među lokanim stanovništvom dominirali narativi o izbjeglicama kao diseminatorima različitih zaraznih bolesti ili kao o potencijanim teroristima, što je za posljedicu imalo negativan odnos građana prema njima. Ispitanica iz Kanjiže navodi: *"Građani ih nisu baš dobro primili. Priče o bolesti, teroristima, svega i svašta je bilo i onda ljudi bi najviše voljeli da se to nije ni dogodilo, ali kada je već tako treba naći najpovoljnije rješenje."* Ipak, treba napomenuti da se, kada je o sjevernim općinama riječ, iskristalizirala relativno jasna razlika između ispitanika iz općina u kojima je bilo izravnog kontakta sa migrantima (Kanjiža, Subotica) i onih gdje su migranti bili izolirani od

domicilnog stanovništva (Šid). Među ispitanicima iz Subotice i Kanjiže dominirala je percepcija o pogošanju higijenskih uvjeta u gradovima nakon dolazaka migranata, dok se u narativima ispitanika iz Šida ovaj problem gotovo uopće i ne spominje. Uočene su razlike i kada je riječ o veličini naselja iz kojih su ispitanici dolazili: naime, u Subotici su migranti bili vidljivi, ali je njihov broj bio mali u odnosu na domicilno stanovništvo; u Kanjiži je, s druge strane, u nekom trenutku bilo više migranata nego lokalnog stanovništva i taj strah od preplavljenosti grada bio je evidentan u njihovim narativima.

Sigurnosni aspekt dominirao je u narativima ispitanika sa sjevera Srbije, dok se na jugu sigurnosni problem nije pojavljivao u istom obliku kao u sjevernim općinama. Tipičan odgovor građana je: *“Oni idu svojim putem, ovdje samo prolaze. Većina stvarno bježi od rata”*. Na sličan način razmišljaju predstavnici lokalne samouprave iz južnih općina: *“Oni zaslužuju, prije svega, zaštitu, a ako traže azil, i sve ostalo, školovanje, itd.”* Međutim, ono što se na jugu vidi kao sigurnosni problem nadilazi tipičan strah od terorizma ili bolesti. Stvarni strah povezan je sa mogućnošću trajnijeg nekontroliranog naseljavanja migranata muslimanske vjeroispovesti koje bi, prema mišljenju značajnog dijela ispitanika srpske nacionalnosti, moglo dovesti do promjena etničke strukture na prostoru koji naseljavaju. Na ovaj način se pitanje naseljavanja migranata i izbjeglica na jugu pojavljuje kao *par excellence* političko pitanje. Ipak, ako se izuzme strah od trajnijeg naseljavanja koji postoji među građanima srpske nacionalnosti na jugu, može se reći da među ispitanicima prevladava humanitarni pogled na migrantsku krizu. Razlog tome je uvjerenje da su migranti samo u prolazu kroz Srbiju. Iz tog razloga sigurnosni rizici, prvenstveno strah od terorizma, nisu u svijesti stanovništva južnih općina dobili veći značaj.

Međutim, ono što se izdvojilo kao specifična perspektiva promatranja migrantske krize, posebno na jugu Srbije (iako je takvih primjera u manjoj mjeri bilo i na severu), jedan je potpuno novi aspekt koji nije ni sigurnosni ni humanitarni. Naime, građani koji su dolazili u kontakt s migrantima vidjeli su migrantsku krizu kao mogućnost ostvarenja dodatnog prihoda, odnosno brze zarade. O tome najbolje svjedoči iskaz ispitanika s juga: *“99.99% ne žele ostati ovdje. Ali nitko se ne brine za sigurnost jer odmah idu iz Srbije. Imali smo ljude koji su zaradili od tih izbjeglica više nego što su im pomagali ... Gledao sam čovjeka koji je prodao bocu vode za 70 eura. Mi smo iskoristili taj aspekt. Naletjela jaka tura, svi se razbili od para, a jedna djevojka se žalila što nju nisu zvali. Jedna žena je naplaćivala internet euro za minutu, za nekoliko sati dobila je kao sto plaća za godinu”*. Slično zapažanje iznosi i drugi ispitanik s juga, koji je radio na prihvatu izbjeglica na granici: *“Ljudi koji su profitirali su se hvalili koliko su zaradili. A mi koji smo humanitarno pomagali smo ispalili smješni i nas su ismijavali”*. Drugim riječima, čini se da migrantska kriza, pored empatije i straha, pogoduje razvoju lukrativnih

aktivnosti, koje su naročito izražene u ekonomski depriviranim područjima. Usprkos tome, iz narativa je jasno da ispitanici prepoznaju takve aktivnosti kao moralno neprihvatljive.

Integracija

Različiti pogledi na integraciju

58

Forum za
sigurnosne studije
GOD. 1, BR. 1

Pitanje mogućnosti integracije dijela migrantske populacije bilo je središnje u ovom istraživanju. Samo značenje i razumijevanje pojma integracija odmah se nametnulo kao bitno. Riječ je o kompleksnom pojmu koji ima mnoštvo dimenzija, ali najopćenitije, integracija nekog elementa u sustav podrazumijeva njegovu funkcionalnu uklopljenost, odnosno povezivanje s drugim elementima, na način da zajedno doprinose skladnom funkcioniranju cjelokupnog sustava (Parsons, 2009). U izvjesnom smislu društvena integracija može se razumjeti kao oblik solidarnosti u Durkheimovom smislu te riječi (Durkheim, 1972). On je razlikovao, s jedne strane, mehaničku solidarnost, odnosno integriranost pojedinaca na osnovi međusobne sličnosti. Ovaj tip integracije karakterističan je za tradicionalna društva. S druge strane, smatrao je da u modernim društvima dominira takozvana organska solidarnost, gdje je visok stupanj integriranosti postignut tako što se raznorodni elementi funkcionalno dopunjuju.

Ispitanici na jugu Srbije integraciju shvaćaju kao nešto što je bliže prvom nego drugom modelu. Za većinu ovih ispitanika, integracija podrazumijeva, manje ili više, cjelovitu uklopljenost pojedinca u zajednicu do razine gubljenja razlika između starosjedioca i došljaka. Otuda o neuspjehu integracije govore čak i u slučajevima kada postoji potpuna funkcionalna integriranost pridošlica, ali se održala svijest o tome da data osoba ne potječe iz lokalne sredine. Percepcija migranata i njihove integracije ovdje se promatra u skladu sa Simmelovim idealnim tipom stranca: stranac je onaj koji pripada i ne pripada datoj zajednici; on nije onaj koji danas dođe a sutra ode, već onaj koji danas dođe da bi tu ostao (Simmel, 1996). Ova vrsta percepcije raširena je na jugu i uslijed naseljavanja značajnog broja takozvanih interno raseljenih osoba s Kosova, ali i onih koji su Kosovo napuštali početkom '80-ih godina dvadesetog stoljeća nakon prvih međunacionalnih tenzija. Interesantno je da se ta razlika ponekad obilježava nadimkom koju takva osoba dobiva, a koji se obično vezuje za njegovo geografsko podrijetlo. Tako, na primjer, jedna ispitanica (srpske nacionalnosti) koja je prije dva desetljeća došla s Kosova u Vranje i koja se relativno dobro funkcionalno integrirala u lokalnu sredinu, stekavši visok statusni položaj, objašnjava kako njena društvena integracija nije potpuna, jer joj je nadjenut nadimak "Šiptarka", koji ne nosi sa sobom nužno nega-

tivnu konotaciju, već prije obilježava nju kao stranca u Simmelovom smislu riječi. Sličan primjer nepotpune društvene integracije navodi ispitanik koji je rođen u Vranju, ali čiji su roditelji došli iz drugog dijela Srbije, ukazujući da je proces integracije dugotrajan, odnosno transgeneracijski fenomen. Ovakvo shvaćanje integracije ukazuje na zatvorenost društvenih sredina na jugu zemlje, koje su zadržale mnoge elemente ekskluzivnosti svojstvene tradicionalnim zajednicama. To upućuje na teškoće prihvatanja novih članova prema kojima, čak i kada su funkcionalno uklopljeni, postoji određena socijalna distanca.

S druge strane, na sjeveru se pojam integracije shvaća funkcionalno i snažnije korespondira Durkheimovom konceptu organske solidarnosti. Funkcionalna integracija ovdje se shvaća kao uklopljenost u različite društvene podsustave kao što su radna sredina, školski sustav, sustav socijalne zaštite. Da bi do date integracije došlo, neophodno je postojanje određenih elemenata kulturne bliskosti kao što su jezik, poznavanje elementarnih kulturnih običaja, kao i pridržavanje pravila i zakona koji vrijede za domicilno stanovništvo. Ipak, jasno je da dati koncept integracije ne podrazumijeva nužno pripisanu statusu (kao na jugu), već dozvoljava da oni budu usvojeni. Čak i kada pojedinci na sjeveru u svojim narativima upotrebljavaju pojam "asimilacija", njime se, pri elaboraciji, zapravo označava prihvatanje formalnih i neformalnih običaja sredine, odnosno njegovo značenje suštinski odgovara pojmu integracije. Ove razlike koje se očitavaju u načinu poimanja integracije na sjeveru i jugu nije teško objasniti pozivajući se na specifičnosti povijesnog razvoja: na sjeveru zemlje – u Vojvodini – živi više od dvadeset različitih nacionalnih zajednica koje povezuje vjekovni suživot na istom prostoru i međusobna tolerancija, za razliku od južnih dijelova zemlje u kojima prevladava sumnjičavost prema "Drugom" kao posljedica vjekovnog međusobnog nepovjerenja između domicilnog stanovništva i otomanske vlasti. No, ono što bi mogao biti problem za eventualnu integraciju migranata na ovom prostoru jest osjetljivost tih zajednica na potencijalnu ekskluzivnost i kulturnu zatvorenost zajednica došljaka i otuda se ovdje to najčešće isticalo kao problem.

Otpori integraciji

Pored različitih koncepata integracije, interesiralo nas je na koji način ispitanici percipiraju eventualne prepreke da do integracije dođe ili da ona bude uspješno provedena. Na jugu prevladava stajalište da izbjeglice ne bi bile dobro primljene i da domicilno stanovništvo ne želi da se oni tu nastane. Dio ispitanika smatra da na takvu vrstu opće percepcije bitno utječu mediji koji šire strah i paniku od terorizma. No, većina ispitanika smatra da otpor proizlazi iz straha da došljaci

neće prihvatili običaje i kulturu lokalne sredine i da bi s vremenom nametnuli svoje običaje domicilnom stanovništvu. U osnovi tog straha je iskustvo sa potiskivanjem Srba sa Kosova od strane Albanaca. S tim u vezi, posebno se ističu vjerske razlike i strah od promjene demografske strukture lokalne zajednice uslijed većeg prirodnog priraštaja muslimanskih pridošlica. Predstavnik lokalne samouprave s juga na sljedeći način iskazuje svoje rezerve: *“Mi pravimo jedno dijete, a oni šest i za dvadeset godina bit će ih više od nas. Moramo razmišljati o budućnosti”*. Čak i kada se načelno zalažu za multietnički suživot, ispitanici ističu da je integracija migranata moguća samo ako ne pokušaju mijenjati način života lokalnog stanovništva. Visok stupanj zalaganja za multietničnost, uz istovremeno protivljenje da se dugotrajnije prihvate migranti, može se objasniti činjenicom da su u fokus grupama sudjelovali predstavnici lokalnog albanskog stanovništva. U tom smislu razumljiv je politički korektan govor koji vodi računa o osjećajima sugovornika, ali koji istovremeno ne ostavlja sumnju da migranti muslimanske vjeroispovesti nisu dobrodošli. Upravo zbog toga, u više navrata, ispitanici srpske nacionalnosti su isticali razliku između kulture i vjere lokalnih Albanaca muslimana i muslimana migranata. Iskazi ispitanika svjedoče tome u prilog: *“Mislim da bi ti ljudi nas vratili nazad. Islam u Afganistanu i u Bujanovcu je različit. U Bujanovcu je liberalan islam a u Afganistanu konzervativan. Njihova se žena ne smije pojaviti obučena kao ove što vidimo na TV”* (građanin, jug); *“I muslimani se boje da te vehabije ne pokvare našu sredinu. Drugačiji je tamo način života”* (predstavnik lokalne uprave, jug).

Za predstavnike lokalne samouprave s juga integracija migranata je sporan proces, ali oni, osim kulturnih razlika i straha od promjene demografske strukture, u prvi plan ističu dva socijalno-ekonomska aspekta. Prvi je siromaštvo i visoka stopa nezaposlenosti na jugu koja bi otežala, ako ne i onemogućila zapošljavanje migranata, što je preduvjet bilo kakve integracije. Drugi problem odnosi se na pretpostavljenu pozitivnu diskriminacije koja bi privilegirala migrante u dobivanju socijalne pomoći, radnih mjesta i resursa za rad kao što su zemlja, ili novčana pomoć za poticanje malog biznisa. Uz to, postoji uvjerenje da bi u Srbiji ostali najneobrazovaniji i najsiromašniji migranti, što bi dodatno otežalo mogućnost njihovog zapošljavanja. Naši ispitanici smatraju da bi se u tom slučaju stvorili novi problemi i mnogo veći jaz prema migrantima što bi otežalo njihovu integraciju. Otpori lokalnog stanovništva, prema svjedočenju ispitanika, ne bi izostali i onda kada bi migrantima bili ponuđeni resursi koje lokalno stanovništvo ne koristi, kao što su na primjer zemlja ili lošije plaćeni i neprivlačni poslovi.

U svakom slučaju, ispitanici srpske nacionalnosti na jugu, bez razlike je li riječ o građanima ili predstavnicima lokalne samouprave, vide mnoštvo prepreka za integraciju migranata i smatraju da to ne bi

urodilo plodom zbog snažnog otpora lokalnog stanovništva. U cjelini, njihovo mišljenje, a u značajnoj mjeri i odnos prema integraciji izbjeglica, su vrlo negativni. Izuzetak na jugu predstavljaju Albanci muslimani koji bi rado prihvatili izbjeglice, ali po mišljenju srpskih predstavnika, svaki pokušaj narušavanja postojeće demografske strukture izazvao bi snažnu reakciju druge etničke skupine i narušio teško postignutu stabilnost. To se ilustrira primjerima neuspjeha integracije readmisanata romskog podrijetla koji su se vratili u Bujanovac: “*Mi smo radili readmisiju Roma. Htjeli smo graditi naselje u Bujanovcu. I odmah je bila burna reakcija da hoćemo mijenjati strukturu...*” (predstavnik lokalne uprave, jug); “*Mi se još uvijek prebrojavamo koliko koga ima. Ako kao izbjeglice naselimo Srbe iz Bosne skočili bi Albanci, ako naselimo muslimane skočili bi Srbi. Kada su se vraćali Romi bunili su se i Srbi i Albanci*” (predstavnik lokalne uprave, jug).

Na sjeveru Srbije otpori potencijalnoj integraciji su manji. Ipak, ono što se na sjeveru snažnije ističe kao problem nije prihvaćanje ljudi različite kulture od stane lokalnog stanovništva, već pitanje kako bi se migranti privikli na lokalno stanovništvo i lokalne običaje (“*Sabijaju redove i to im postaje centar i odbacuju spremnost da nauče našu kulturu*” - građanin, sjever). Ispitanici sa sjevera ističu otvorenost lokalnih zajednica ka kulturnim različitostima, ali izražavaju bojazan da bi migrantska populacija pokazala jednaku kulturnu otvorenost. Ovu zabrinutost jedna ispitanica ilustrira na sljedeći način: “*Veći je problem što će biti kada oni vide djevojke u mini suknjama. To je pitanje*” (građanka, sjever).

Ispitanici sa sjevera načelno se slažu oko toga da prihvaćanje ljudi koji dolaze iz različitog kulturnog miljea ne bi predstavljalo problem. Ipak, ističu da bi uvjet za to bio da ne bude narušeno načelo jednakih prava i obaveza za sve. Kao najveći problem vezan za integraciju migranata ispitanici na sjeveru vide potencijalne nepravde u raspodjeli resursa. Jedan ispitanik to je formulirao na sljedeći način: “*Važno je da lokalci ne osjete da migranti dobivaju nešto što mi nemamo. Važno je da budu ravnopravni.*” (građanin, sjever).

Ako se usporede navedeni nalazi može se zaključiti da ključne razlike između sjevera i juga proizlaze iz načina shvaćanja pojma integracije. Na sjeveru su otpori manji jer se integracija shvaća funkcionalno. Tu ne postoji imperativ istosti već se, prije svega, postavlja pitanje postoje li mogućnosti za uključivanje novih članova u zajednicu. Na jugu, imperativ istosti otežava mentalno prihvaćanje integracije ljudi koji dolaze sa strane. Zajedničko za obje sredine je to što se uočavaju problemi vezani za mogućnost nalaženja posla za pridošlice. Druga značajna sličnost vezana je za bojazan da bi proces integracije mogao favorizirati migrante što bi po njihovom mišljenju bio oblik nepravde prema domicilnom stanovništvu, koji bi generirao dodatni otpor.

Suprotno našim očekivanjima, kulturne razlike nisu se pokazale kao najveća prepreka za potencijalnu integraciju migranata. Ljudi u pograničnim dijelovima zemlje, kako na jugu tako i na sjeveru, navikli su na suživot sa pripadnicima drugih kultura, nacija i religija. Zbog toga, potencijalna izgradnja novih džamija, običaji vezani za način odjevanja i tradicionalna nošnja migranata samo djelomično predstavljaju problem za ispitanike. Ipak, iako ispitanici načelno prihvaćaju kulturne i vjerske simbole migranata, dublja analiza narativa ukazuje da se radi o društveno poželjnim odgovorima, koji zamagljuju duboko nepovjerenje prema različitim kulturama, osobito kada je riječ o pripadnicima srpske zajednice. U tom smislu zabilježeni su iskazi ispitanika koji svjedoče o značajnoj distanci lokalnog srpskog stanovništva prema Islamu: *“Ja nemam problem da se grade džamije, ali većini bi to smetalo”* (građanin, jug); *“Srbi iz Bujanovca kada vide bradu i kratke hlače i feredže, vide to kao vehabizam i radikalni islamizam. Nije problem da se ide u džamiju, ali mi to vidmo kao problem”* (predstavnik lokalne uprave, jug).

Ukatko, ispitanici s kojima smo razgovarali imaju razvijenu svijest o tome da kulturne razlike ne bi trebale predstavljati problem za integraciju pridošlica. Međutim, istovremeno ukazuju na to da većina lokalnog stanovništva te razlike prepoznaje kao simbole koji se vezuju za vjerske pokrete koje su mediji predstavili kao agresivne i potencijalno opasne. Pored toga, negativno iskustvo s Albancima u općinama koje su tražile secesiju, zatim zatvorenost lokalnih srpskih sredina (koje su postale još zatvorenije nakon što su u njima ostale uglavnom stare osobe), predstavljaju izvore otpora ideji o naseljavanju i integraciji pridošlica muslimanske vjeroispovesti.

Važno je napomenuti da je navedeno nepovjerenje prema migrantima i njihovim vjerskim i kulturnim simbolima karakteristično prije svega za ekonomski deprivirane južne općine, dok u multietničkim sjevernim općinama, u kojima izostaju radikalni vjerski i nacionalni pokreti manjinskih grupa, kulturna različitost migranata ne izaziva slične otpore.

Ekonomska situacija kao prepreka integracije

Kada je riječ o ekonomskoj dimenziji integracije migranata, rezultati istraživanja ukazuju da bi ona bila znatno teža u ekonomski depriviranim južnim općinama u odnosu na ekonomski razvijenije općine u Vojvodini. Ispitanici s juga rezolutno odbacuju mogućnost naseljavanja migranata u njihovim lokalnim zajednicama ističući nerazvijenost općina (s tim u vezi, njihovo je dominantno uvjerenje da ni migrant-

ska populacija sama ne bi pristala da se naseli u ekonomski nerazvijenim područjima), dok na sjeveru ovo nije u potpunosti neprihvatljivo, iako ispitanici smatraju da bi izazvalo negativne reakcije.

Najveći problem za integraciju migranta na jugu, po mišljenju većine ispitanika, predstavlja ekonomska situacija. Nedostatak poslova i siromaštvo predstavljaju prepreku, jer za novopridošle ne bi bilo posla, što ispitanici prepoznaju kao neophodan uvjet kvalitetne integracije. S druge strane, primjećuju i da ukoliko bi kroz programe strane pomoći migranti dobili stan ili posao, to bi izazvalo zavist i otpor lokalnog stanovništva, što bi mogućnost integracije dodatno otežalo. Njihovi iskazi svjedoče tome u prilog: *“Srbija uz pomoć donatora može im pružiti humanitarnu pomoć, ali je država siromašna da im pruži radno mjesto. Znači, nema posla za njih”* (predstavnik lokalne uprave, jug); *“Nema integracije zbog siromaštva. Ako dobiju stan od nekoga imat će otpor lokalnog stanovništva koje nema ni stan ni posao”* (NGO aktivist, jug); *“Imamo naše probleme s obzirom na ogromnu nezaposlenost. Ovdje je problem da se uđe u sustav nadnica. E, u takvoj situaciji davati zemlju Sirijcima, a naš čovjek se bori da zaradi za preživljavanje, to bi bio problem za državu”* (građanin, jug).

Iako manje izražen, i na sjeveru se kao najveći problem pri integraciji percipira siromaštvo. Najviše otpora moglo se primjetiti kod ispitanika iz malih općina uz granicu, većinski naseljenih Mađarima. Međutim, većina ispitanika, posebno predstavnici lokalne samuprave nije iskazivala radikalno odbacivanje mogućnosti ekonomske integracije. Naprotiv, oni uočavaju da se integracija migranata mora bazirati na njihovom radnom angažiranju. S tim u vezi primjećuju da bi najviše otpora lokalnog stanovništva izazvala situacija u kojoj migrantsko stanovništvo ne bi ništa radilo, a primalo bi pomoć države (*“Dokoni ljudi koji sjede i piju pivo ispred trgovine. Ako imamo takve, normalno je da će se javiti otpor prema onima koji ništa ne rade, a primaju pomoć. Ali ako ti ljudi, pod pretpostavkom da žele ostati, hoće raditi onda nije nikakav problem, jer smo mi navikli na miješano stanovništvo”* – predstavnik lokalne uprave, sjever). Drugi ispitanici koji dijele ovo mišljenje, ipak upozoravaju da bi u početku u svakom slučaju bilo otpora. Nude sljedeću argumentaciju: *“Ako rade, ljudi gundaju zašto oni rade a mi ne, ako ne rade onda gundaju zašto žive na našoj grbači. To je uvijek tako u početku. Dakle, u početku uvijek bi bila negativna reakcija, to je neminovno, ali se kasnije ljudi naviknu”* (predstavnica lokalne uprave, sjever). Ipak, ispitanici ukazuju da bi navikavanje domicilnog stanovništva bilo olakšano ukoliko bi prepoznali određenu ekonomsku korist od naseeljavanja migranata. Tako jedan ispitanik svjedoči o iskustvu iz njegove općine tijekom izbjegličke krize: *“Prvih deset-petnaest dana bio je blok prema migrantim, a sve dok ljudi nisu primjetili da veći broj izbjeglica podiže promet i tada je animozitet splasnuo”* (građanin, sjever).

Konačno, treba napomenuti da ispitanici (kako na jugu, tako i na sjeveru) prepoznaju razvojni ekonomski potencijal, prije svega kroz ekonomsku integraciju visoko kvalificirane izbjegličke radne snage (koju mahom vezuju za migrante iz Sirije). Istovremeno, izražavaju bojazan da je ekonomski deprivirana sredina u kojoj žive privlačna za ovu vrstu potencijalne radne snage. Za njih je realističniji scenarij onaj prema kojem će u Srbiji potencijalno biti nastanjena neobrazovana i slabo kvalificirana radna snaga, za koju nema posla ni kad je riječ o domicilnoj populaciji.

Integracija migranata u okviru sustava obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite

Pored teškoća koje bi se javile pri ekonomskoj integraciji migranata, ispitanici su eventualne prepreke prepoznali i kada je riječ o njihovoj integraciji u okviru sustava socijalne i zdravstvene zaštite, bez kojih integracija svakako ne bi bila uspješna. Oni prepoznaju dvije vrste prepreka: prve su vezane za otpore lokalnog stanovništva uključivanju migranata u sustave socijalne i zdravstvene zaštite kojima domicilno stanovništvo nije obuhvaćeno u cijelosti (ovdje se naročito ističe kao neprihvatljiva mogućnost da migrantska populacija dobije besplatan pristup zdravstvenom sustavu, koji je ionako preopterećen i nedovoljno efikasan, odnosno u čije okvire nije u potpunosti uključeno lokalno stanovništvo); druga vrsta prepreka proizlazi iz suženih potencijala države i lokalnih uprava da migrante uključe u sustave socijalne zaštite. Kada je riječ o prvoj vrsti prepreka, ispitanici izražavaju strah da bi, u situaciji oskudnih resursa, naseljavanjem migranata u njihovoj zajednici, lokalni stanovnici izgubili neka svoja prava (*"Ovdje su tisuće ljudi koji nemaju zdravstveno, a onda dovedeš ljude kojima daš zdravstveno i plaćaš im besplatno liječenje, pa normalno je da će se naši buniti"* – predstavnik lokalne uprave, jug). Radikalnija verzija ovog stava prepoznaje se u narativima u kojima se izražava strah da bi zbog migranata lokalni stanovnici postali stranci u vlastitoj zemlji. U osnovi, ljudima ne smeta toliko činjenica da su migranti druge vjerske ili etničke pripadnosti, koliko uvjerenje da bi u odnosu na njih bili obespravljeni. Dakle, otpor nije toliko vezan za kulturu, koliko za osjećaj depriviranosti. O tome svjedoči i činjenica da bi ispitanici rado prihvatili liječiti se kod liječnika (migrantskog podrijetla) druge vjeroispovijesti ako je dobar stručnjak (*"Ako bi bio dobar doktor to se brzo proširi i siguran sam da nitko ne bi imao problem da se liječi kod njega - građanin, jug"*).

I kada je riječ o uključivanju migranata i njihove djece u školski sustav, dominiraju slični, ekonomski, prije nego kulturni, argumenti. Iako načelno ne bi imali ništa protiv da djeca migranata pohađaju lokalne škole, postoji otpor prema ideji da se nastava odvija na njihovom

maternjem jeziku, što se pravda troškovima i nerentabilnošću takvog pristupa (*"Mi sada zatvaramo nerentabilne škole po selima, a otvarati škole za par migranata, tko će to plaćati? Mi znači zatvaramo svoje škole, a sada treba zaposliti za svaki predmet nastavnika pa to platiti"* - predstavnik lokalne uprave, jug).

Druga vrsta argumenata koji su se čuli protiv školovanja migranata na maternjem jeziku poziva se na princip reciprociteta u tretmanu migrantske populacije u zapadnim zemljama (*"Eto naša djeca nisu učila srpski u Njemačkoj, zašto onda da oni ovdje uče arapski?"* – građanin, jug).

Poželjni razmještaj migrantske populacije

Posebno pitanje u okviru ispitivanja stavova o mogućnostima integracije migranata odnosilo se na percepcije poželjnih načina razmještaja migranatske populacije u zemlji. Ispostavilo se da je to pitanje u velikoj mjeri izazvalo polemiku među ispitanicima iz južnih općina. Naime, s jedne strane se čuo argument da bi razmještaj migranata u njihovim lokalnim zajednicama pridonio oživljavanju depopuliziranih (prije svega, seoskih) krajeva (treba napomenuti da je proces depopulacije u Srbiji upravo najizraženiji u seoskim područjima u okviru općina na jugu Srbije). Ovaj argument je ipak dobio manjinsku podršku i mahom je dolazio od strane predstavnika civilnog društva. Ipak, za većinu ispitanika takav način razmještaja, koji bi podrazumijevao visoku koncentraciju migrantske populacije u depopuliziranim područjima i malim seoskim sredinama nije bio prihvatljiv. Protivnici su isticali neke praktične prepreke naseljavanju migranata u napuštenim selima: naime, oni ukazuju da su ekonomski potencijali tih područja toliko slabi da se ni migranti vjerojatno ne bi željeli u njima naseliti. Nudi se argument da je domicilno stanovništvo napuštalo ta područja upravo zbog toga što su razvojne mogućnosti vrlo reducirane. Prevladao je stav da razmještaj treba obaviti u velikim gradovima, kao i da treba voditi računa o ravnomjernom razmještaju migranata na teritoriju čitave Republike Srbije. Prikazujemo nekoliko karakterističnih narativa: *"To bi se strateški moralo rješavati na razini cijele Srbije. Svi govore o jugu Srbije – 'ajde sva sirotinja na jug"* (predstavnik lokalne uprave, jug); *"Ako se podjeli po mnogim gradovima po 500 lakše bi prošlo. Ako samo na jedan kraj, nije to lako i nije to lijepo"* (predstavnik centra za socijalni rad, jug); *"U većem gradu si manje primjeren i lakše se možeš integrirati nego u manjoj sredini. Na primjer, u Nišu za 500 ljudi nitko ne bi pravio problem, a ne da pravimo geta"* (predstavnik lokalne uprave, jug); *"Bolje da idu u Beograd. Beograd mora postaviti veliki kvart i napraviti jedan libijski ili sirijski kvart i lakše će se uklope u velikoj sredini"* (predstavnik lokalne uprave, jug).

Zanimljivo je da ovu argumentaciju koriste uglavnom predstavnici lokalne samoprave. Njihov diskurs, iako djeluje racionalno, u osnovi se zasniva na strahu od reakcije lokalnog stanovništva. No, suština je da je i kod lokalnog stanovništva i kod predstavnika lokalne samouprave na jugu najvažniji izvor otpora strah od promjene demografske strukture koja bi potencijalno mogla ugroziti njihov položaj na način na koji se to dogodilo na Kosovu.

Na sjeveru, slično kao i na jugu, prevladava mišljenje da bi migranti trebali biti ravnomjerno raspoređeni po teritoriju čitave Srbije. Kada je riječ o ideji da se nasele opustjela sela, uz načelno odobravanje, ističu se suštinske i praktične prepreke. Navode dva razloga zbog kojih proces naseljavanja opustjelih sela ne bi bio jednostavan: prvi je taj što dobru obradivu zemlju okrupnjavaju i zakupljuju tajkuni, pa neobrađene zemlje u Vojvodini zapravo nema; a drugi je što u selima živi uglavnom staračko stanovništvo koje se boji stranaca (u sklopu toga argument navode se primjeri starijih ljudi koji žive na rubovima sela i ubrzano kupuju kuće u centru zbog straha od migranata).

Ono što je karakteristično i zajedničko za ispitanike i sa juga i sjevera je dominantan stav da migrantska populacija ni u kojem slučaju ne bi smjela biti pozitivno diskriminirana kada je riječ o dodjeljivanju neobrađene i napuštene zemlje, jer su procjene da bi to izazvalo otpore lokalnog stanovništva.

Razvojni potencijal

Konačno, posebno nas je interesiralo prepoznaju li ispitanici razvojne potencijale koje bi donijelo eventualno naseljavanje migranata u njihovim lokalnim sredinama. U tom smislu pred njih je bio postavljen zadatak da razmisle na koji način bi prihvatanje migranata potaknuo gospodarsku aktivnost općina i pridonio povećanju blagostanja lokalnih zajednica. Nalazi ukazuju da razvojne potencijale naseljavanja migranata, kada je riječ o južnim općinama, uglavnom prepoznaju predstavnici civilnog sektora, dok građani i predstavnici lokalne samouprave mahom odbacuju tu ideju. Dio ispitanika, mahom sa juga, otvoreno se suprotstavljao ideji da se pokuša sa podizanjem razvojnih kapaciteta lokalnih zajednica kroz naseljavanje migranata, smatrajući da to dugoročno predstavlja uvod u promjenu demografske strukture stanovništva na jugu Srbije u korist muslimanske populacije, što se percipira kao dominantna prijetnja.

Argumenti ispitanika koji smatraju da bi migranti mogli biti izvor ekonomskog napretka regije vrlo su reducirani i svode se na ideju da bi oni mogli raditi niskokvalificirane (tzv. "prljave") poslove koje ne bi željelo obavljati lokalno stanovništvo (*"Ljudima bi odgovaralo da oni dobiju manje poželjne poslove. Svi bi bili prihvaćeni dok prihvaćaju loše*

poslove. Ali kod nas na jugu gledamo seljake loše. Srbi su navikli i uvijek su bili uzvišeniji i davali su Arnautima niže poslove. To je usađeno. To se uči u skoli. To se svima usađuje, ti si iz nebeskog naroda a drugi neka rade seljačke poslove” – predstavnik civilnog sektora, jug).

Međutim, većini građana ideja o bilo kakvom ekonomskom razvoju djeluje nestvarno. Ono što ispitanici vide jest da se tvornice zatvaraju, da ljudi iz njihovih krajeva odlaze, pa su uvjereni da ni migranti tu ne bi željeli ostati niti bi se imali gdje zaposliti. Kada je riječ o ideji da bi materijalno dobrostojeći migranti potencijalno i sami mogli biti investitori i pokretači gospodarske aktivnosti u njihovom kraju, ispitanici izražavaju skepsu i primjećuju da je i lokalnom stanovništvu teško pokrenuti posao, a da bi migrantima to bilo još teže. Konačno, kada je riječ o tome da bi naseljavanje migranata potencijano dovelo do poticanja investicija iz inozemstva ili do priljeva strane pomoći, i u tom slučaju se izražava skepsa. Ispitanici, naime, smatraju da veći dio “kolača” ostaje “u Beogradu”, odnosno da do njih stižu “samo mrvice”. Konačno, kada je o riječ o mogućnosti da se migranti snažnije angažiraju u poljoprivrednoj proizvodnji, uvjereni su da je to neprofitabilna djelatnost koja nema izgleda za uspjeh. Jedan ispitanik u tom smislu objašnjava: “Ako i radim tu zemlju, kome da prodam ono što proizvedem? Lakše mi je tražiti drugi posao. Ljudi neće raditi stočarstvo i poljoprivredu. Na Staroj planini imamo prazna sela. (...) Neće nitko ići na selo raditi, neće ni naši” (građanin – jug).

No, ono što je u tom pogledu posebno zanimljivo jest uvjerenje ispitanika da bi se, usprkos tome što sami ne obrađuju zemlju, ljudi na jugu protivili ukoliko bi država dala zemlju migrantima da je obrađuju (“Čudan smo narod, možda bi se javilo pitanje što meni nisu dali iako on ne bi obrađivao” – predstavnik civilnog sektora, jug); “Ljudi bi bili ljuti ako bi izbjeglice dobile neka sredstva, a oni u svojoj zemlji ne dobivaju” – građanin, jug).

Ukratko, vrlo malo ispitanika vidi neki razvojni potencijal na jugu. Predstavnici civilnog društva istakli su, više načelno, da postoji mogućnost da migranti sa sobom donesu nove vještine, ali je tom stavu oponirano da su takvi koji imaju neke kvalifikacije već otišli u Njemačku, odnosno da ne žele ostati u Srbiji. Također, ne vide potencijal ni u eventualnom priljevu stranih donacija. Mišljenje većine odražava stav predstavnika lokalne samouprave iz Dimitrovgrada koji, donekle u šali, kaže: “Ne treba da nam oni pomažu, nego da ih šaljemo u Ameriku koja je to izazvala, a mi će živjeti ovako kako smo navikli”.

U izvjesnom smislu, i na sjeveru Srbije postoje slična razmišljanja. Međutim, zanimljivo je da veći stupanj skepse prema mogućnosti da se migranti uključe u ekonomski život imaju građani koji žive u malim sredinama, većinski naseljenim mađarskim stanovništvom. Tako se, primjerice, od njih može čuti: “Nije rješenje za ovu zemlju to da neki imaju dvadesetoro djece, da naši mladi idu u Njemačku i ne radimo ništa

da ostanu ovdje. Naši mladi koji rađaju djecu idu u Njemačku i sada razmišljamo da uvezemo neke druge da nam dignu priraštaj-to je perverzno (građanin – sjever); *“Ne znam kako će oni ovdje vidjeti perspektivu kada naša djeca ne vide perspektivu”* (predstavnicu lokalne uprave-sjever).

S druge strane, ispitanici srpske nacionalnosti mnogo su otvoreniji prema mogućnosti da migranti pomognu ekonomski razvoj. U tom pogledu smatraju da jedini uvjet koji mora biti zadovoljen jest da i domaće stanovništvo ima koristi od tog napretka. Karakteristični su sljedeći iskazi: *“Trebalo bi napraviti mjesto gdje se susreću i jedni i drugi. Važno je da lokalci ne osjete da oni nešto dobivaju što mi nemamo. Važno je da budu ravnopravni.”* (građanka, sjever); *“Loše bi bilo da oni dobiju nešto, a lokalno stanovništvo ništa. U suprotnom, ljudi bi zvali”* (građanin, sever); *“Ako bi domaće stanovništvo imalo koristi, onda bi išlo lakše”* (predstavnik civilnog sektora, sjever); *“Ne treba ljubomorno čuvati tu etničku sredinu, ako već zjapi prazna. Ako netko dobrovoljno dođe tu živjeti, treba ga pustiti da tu živi, kao što i mi idemo negdje da živjeti”*. (građanka, sjever).

Međutim, predstavnici lokalne samouprave mnogo su skeptičniji u pogledu mogućnosti realizacije aktivnijeg uključivanja migranata u poljoprivredne aktivnosti. Primjerice, procjena ispitanika iz srijemske općine je da u Srijemu nema neobrađene zemlje, navodi se da je na djelu okrupnjavanje posjeda i da je mala mogućnost da netko dođe u njen posjed. Kada je riječ o manjim posjedima i salašima, ostaje otvoreno pitanje bi li netko od migranata uopće bio zainteresiran za takvu vrstu aktivnosti ili bi, po mišljenju većine ispitanika, svi zapravo čekali priliku da napuste Srbiju i odu u Njemačku.

Zaključak

Na temelju rezultata našeg istraživanja, moguće je izvesti nekoliko zaključaka o percepciji migranata u Srbiji i mogućnostima za njihovu integraciju u slučaju da jedan dio ove populacije ostane (trajno ili privremeno) u Srbiji. Također, jasno je da postoje značajne sličnosti, ali i razlike u stavovima prema migrantima i mogućnostima njihove integracije na jugu i sjeveru Srbije. Dobiveni opći zaključci taksativno se navode u nastavku teksta:

1. Stav prema migrantima na sjeveru uglavnom je definiran između humanitarne i sigurnosne perspektive. Osnovna odlika je relativno hladan i racionalan odnos prema pitanju migranata. Ističu se elementi koji ugrožavaju svakodnevni život i komfor ljudi, kao što su prljavština, okupljanja migranata na javnim mjestima i narušavanje javnog reda i mira. Na jugu se uočava veći stupanj empatije, ističu se patnje ljudi koji su ostali bez doma, ali istovremeno, jasnije se ukazuje na razlike u kulturi,

- prije svega na religijske posebnosti migrantske populacije.
2. Kada je riječ o mogućnosti integracije u lokalnu sredinu, otpor postoji i na sjeveru i na jugu. Razlika je u motivaciji. Na sjeveru je otpor prisutniji u mađarskoj populaciji, dok lokalni Srbi ističu multietnički karakter Vojvodine i izražavaju koliko protivljenje, toliko i bojazan da zbog siromaštva migranti neće uspjeti naći posao (što smatraju preduvjetom uspješne integracije). Na jugu je otpor motiviran, prije svega, strahom od promjene demografske strukture u korist muslimana, što bi, prema mišljenju Srba, moglo dovesti u pitanje njihov opstanak na tom prostoru. Albanci, posebno predstavnik lokalne muslimanske vjerske zajednice, s druge strane, ističu da bi migranti bili vrlo dobro primljeni u njihovoj sredini. Međutim, i na sjeveru i na jugu ističu se problemi siromaštva i nerazvijenosti koji otežavaju, pa čak i onemogućavaju, kvalitetnu integraciju migranata.
  3. U tom pogledu, ni na sjeveru ni na jugu ne vidi se jasna perspektiva kako bi migranti mogli doprinijeti razvoju lokalnih zajednica. Jedino što se vidi kao potencijalna, doduše kratkotrajna korist, jest pomoć koja bi došla iz međunarodnih donacija. U obje sredine ističe se da takva pomoć može doprinijeti boljem prijemnom migranata i njihovoj integraciji jedino u slučaju kada bi neposredne koristi od toga imalo i lokalno stanovništvo. Ipak, i na sjeveru i na jugu ispitanici su isticali bojazan da je međunarodna pomoć često kratkotrajna, odnosno da ona ne nudi dugoročno rješenje.

Ovim općim zaključcima treba dodati i niz specifičnih:

1. Integracija se različito shvaća na sjeveru i na jugu. Na jugu ona podrazumijeva potpunu stopljenost sa lokalnom zajednicom, čime se mogućnost integracije migrantske populacije *a priori* odbacuje. Na sjeveru se integracija shvaća kao sužvot koji podrazumijeva postojanje kulturnih razlika. Ono što se ovdje ističe kao važno jest tolerancija i mogućnost participacije doseljenog stanovništva u različitim sferama društveno-ekonomskog i političkog života.
2. U tom pogledu, kulturne razlike su važnije na jugu, dok su na sjeveru manje važne, tako da su ekonomski i socijalni aspekti, odnosno posljedice naseljavanja migranata, ono što se percipira kao problematično. Izuzetak u tom pogledu čine Mađari koji snažnije naglašavaju moguće probleme vezane za naseljavanje migranata, a koji se prije svega odnose na bojazan da bi migrantstvo stanovništvo, nepridržavanjem zakona i normi, ugrozilo neku vrstu reda koja karakterizira njihove zajednice.
3. Kada je riječ o ekonomskim mogućnostima za integraciju migranata, ističe se da ona ne bi bila uspješna ukoliko bi migran-

- ti ostali radno neaktivni. Ipak, ispitanici izražavaju bojazan da poslova za migrante uopće nema, kao što ističu i potencijalno proturječne reakcije domicilnog stanovništva na eventualno za-pošljavanje migranata u situaciji kada je i lokalno stanovništvo bez posla.
4. Za razliku od sjevera Srbije, gdje se naseljavanje migranata percipira mahom kroz društveno-ekonomsku prizmu, na jugu ono postaje političko pitanje. Naime, među muslimanskom populacijom bilježimo veći stupanj prijemčivosti za razmještaj migranata u njihovim sredinama (iako su i oni svjesni da bi to izazvalo političke probleme na lokalnu), dok se kod lokalnih Srba bilježi otpor uslijed promjene demografske, a potom i etničke strukture lokalne sredine.
  5. Ni na sjeveru ni na jugu ne vidi se jasna ekonomska korist od naseljavanja migranata. Prevladava uvjerenje da su migranti sa najvišim stupnjem ljudskog kapitala već otišli u Njemačku, tako da se očekuje da će u Srbiji, ako do toga dođe, ostati samo oni koji imaju nizak ljudski kapital. S tim u vezi prevladava stav da u Srbiji već postoji prekobrojna nekvalificirana radna snaga, tako da bi novi priljev migranata samo pogoršao ionako lošu ekonomsku situaciju.
  6. U slučaju odluke o neophodnosti trajnog naseljavanja migranata koja bi stigla "odozgo", ispitanici ističu određene kategorije migranata kao prihvatljivije od drugih: visoko kvalificirana i visoko obrazovana radna snaga, obitelji s djecom, materijano osigurani migranti i migranti koji dolaze iz Sirije, koji se percipiraju kao "civiliziraniji" od onih koji dolaze iz Afganistana.
  7. Kada je riječ o eventualnom razmještaju migranata, gotovo da postoji suglasnost oko toga da razmještaj treba biti ravnomjeran po cijelom teritoriju Srbije, odnosno da ne treba dozvoliti veću koncentraciju migranata u pojedinim (posebno manjim) sredinama, jer bi to vodilo zatvaranju i getoizaciji migranata, s jedne strane, odnosno narušavanju etničke strukture u zajednici, s druge.

Vladimir Vuletić*
Jelena Pešić**

The impact of migration crisis on local communities in Serbia and the possibilities for integration of the migrant population

71

SUMMARY: This paper brings the results of the research of the citizens, representatives of civil sector and representatives of local authorities in seven Serbian municipalities (northern and southern), focusing on the statements and attitudes towards migrant population and possibilities of their integration in the case of their permanent settlement in Serbia. The main criterum for choosing respondents from specific municipalities was that they belong to local communities affected by the latest “migration crisis”, i.d. that they were at the so called “Balkan route”. The main research method was group interview within focus groups. In this paper, the focus of the analysis is on the following dimensions: general attitudes towards migrants, differences in perceptions of migrants, perceptions of differences among migrants, cultural, social and economic integration of migrant population and perceptions of development potentials of migrant settlement in Serbia. We were specifically interested to explore differences between respondents on two dimensions: southern vs. northern municipalities and citizens vs. representatives of local authorities and administration.

KEY WORDS: migrant crisis, refugees, migrants, integration, south, north

* Vladimir Vuletić, PhD, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
E-MAIL: vlada.vuletic@gmail.com

** Jelena Pešić, PhD, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
E-MAIL: pesicj@gmail.com

Literatura

- Borjas, George. 2015. Immigration and Globalization: A Review Essay. *Journal of Economic Literature* (53), 4: 961-974
- Castells, Manuel. 1998. *End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III*. Cambridge, MA; Oxford
- Czaika, Mathias and Hain de Haas. 2014. The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?. *International migration review* (48), 2
- De Haas Hain. 2008. The Myth of Invasion The inconvenient realities of African migration to Europe, *Third World Quarterly*, (29), 7
- De la Garza, Rudolfo. O. 2006. Understanding Contemporary Immigration Debates: The Need for A Multidimensional Approach. *Border battles*. Dostupno na: http://borderbattles.ssrc.org/de_la_Garza/
- De la Garza, Rudolfo. O. 2011. Neither Walls nor Open Borders: A New Approach to Immigration Reform. *New Labor Forum*, (20): 1
- Despić, Jelena. 2015. *Migracije visokoobrazovanih lica iz Srbije od 1991. godine u Kanadu i SAD*. Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
- Dirkem, Emil. 1972. *O podeli društvenog rada*. Beograd: Prosveta
- Hovy, Béla. 2011 Koliko ih je napustilo zemlju? Raseljavanje građana bivše Jugoslavije. U: Penev, G.: *Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka*. Beograd: DDS
- Kahanec, Martin and Klaus Zimmermann. 2008. Migration and Globalization: Challenges and Perspectives for the Research Infrastructure. *IZA Discussion Papers*, No. 3890
- Kelley, Brayan. 2009. *International Migration: The Human Side of Globalisation*. OECD
- Li, Peter. 2008. World Migration in the Age of Globalization: Policy Implications and Challenges. *New Zealand Population Review* (33-34), 1-22
- Papadopoulos, Apostolos. 2007. Migration and Human Security in the Balkans, *Migration Letters* (2), 4
- Parsons, Talkot. 2009. *Društveni sistem i drugi ogledi*. Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića
- Sassen, Saskia. 2002. *Global networks, linked cities*. New York: Routledge
- Stodel, Megan. 2015. But what will people think? Getting beyond social desirability bias by increasing cognitive load. *International Journal of Market Research* (57), 2: 313-321
- Vanderburie, Julien. 2011 Geografija kretanja izbeglica na Balkanu posle 1989: Od zemalja porekla do odredišta. u Penev. *Migracije, krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka*. Beograd: DDS.
- Zimel, Georg. 1996. O strancu. *Teorija* (39), 3.